

HŐSI HELYTÁLLÁSSAL

Az 1991. április 12-i Mindszenty József szobor
megszentelésének ünnepe a
Szent Gellért Plébániatemplomban

Összeállította: Krajsovsky Gábor

Budapest
1999

„Mártír volt Ő, aki csodálatos helytállással viselt el testi és lelki szenvedéseket, egyházához és népéhez mindvégig kitartó hűségben.”

F. König bíboros

B E V E Z E T Ő

8 esztendővel ezelőtt, 1991. április 12-én a Szent Gellért Plébániatemplomban koncelebrációs emlékmise keretében került sor Mindszenty József bíboros hercegprímás, esztergomi érsek szobrának megszentelésére. Erre az alkalomra íródott az a 11 megemlékező beszéd, amelyből most ez a kis válogatás készült. A visszaemlékező személyek élményeikből azokat igyekeztek megörökíteni írásukban - a felkérés célja is ez volt - amelyekből a Bíboros igazi énjét ismerhetjük meg, kicsit személyesebb megvilágításban.

Mindszenty bíborossal kapcsolatban 1948 és 1989 között Magyarországon legálisan csak hazug és rágalmazó írások, megnyilatkozások láthattak napvilágot. Eközben Mindszenty bíboros tisztelete katolikusok és nem katolikusok körében egyre mélyebb gyökereket vert. Ellenségei pedig sem akkor, sem ma nem tolerálták, illetve bocsátják meg neki azt, hogy mindvégig sziklaszilárdan hirdette a *hamisítatlan* keresztény tanítást, ragaszkodott a *teljes* igazság mindenkor kimondásához. Ő soha nem mondta a rosszat jónak és a jót rossznak. Az isteni erények - a hit, a remény és a szeretet - gyakorlásában magas fokot ért el. Ennek hivatalos kinyilvánításáért is imádkozunk akkor, amikor a nagy bíboros boldoggá, illetve szentté avatását kérjük az Istentől.

Az alábbiakban - jellemének megvilágításaként - Palágyi Natália: <Hűségesen követte az Urat> című munkájából, valamint Dr. Vecsey József: <Mindszenty Okmánytár> című dokumentumkönyvéből idézek.

„1945-48 között, az istentelen marxista uralom kegyetlen évei alatt állott poszton Magyarország hercegprímása. A <Mindszenty Okmánytár> három kötete lépésről-lépésre, korhű adatokkal, történelmi hűséggel tárja elénk az eseményeket és a prímás magatartását. Dr. Vecsey József a 'Mindszenty harca' című kötet előszavában ezeket írja:

<Azt a harcot, amelyet Mindszenty hercegprímás a magyar katolicizmus élén a kommunizmussal vívott, a bolsevisták kényszerítették az Egyházra. Ez a küzdelem védekezés volt a mindjobban kommunista befolyás alá kerülő közhatalom vallásellenes intézkedései és a harcos istentelenség támadásai ellen.

A kommunista rendszer mindent elkövetett, hogy az Egyházat megfossza annak lehetőségétől, hogy híveivel szabadon érintkezzék és a vallásos eszményt háborítatlanul ápolhassa. Ennek érdekében nem riadt vissza a legdurvább törvénysértésektől sem. Mindszenty bíboros, az ország első főpapja, ebben a harcban a magyar nép elhivatott vezetőjeként emelkedik mindenki fölé, aki az alapvető emberi szabadságjogok rendíthetetlen védelmezője. Egyaránt védelmébe veszi a népellenes háborús bűnök vádjával fogva tartott tízezreket, az ősi otthonaikból kiűzött szlovákiai magyarokat és a kitelepítéssel büntetett hazai svábságot. Ő emeli fel egyedül tiltakozó szavát a magyar nemzettel szemben igazságtalan és egész Közép-Európa őszinte megbékélését lehetetlenné tevő párizsi békeszerződés ellen. Az erkölcstelen eszközökkel, nem egyszer kíméletlen terrorral vívott hatalmi harcok közepette a *közéleti tisztaságot és felelősségtudatot sürgeti*. Személyes érdeme, hogy a papság és a hívek félrevezetését célzó körmönfont kommunista propagandát a kellő időben szervezett ellenakciókkal hatástalanná tudta tenni.

A katolikus szülők mozgósításával megmentette a hitvallásos iskolákat az államosítástól és a kötelező vallásoktatás továbbra is érvényben maradt. Kiváló szervezőképessége, fáradhatatlan buzgósága és egyéni varázsa folytán *soha nem tapasztalt mértékben erősödött meg a katolikus öntudat* és egyre inkább elmélyült a vallásos élet. Mindezek a nyilvánvaló eredmények engesztelhetetlen gyűlöletet váltottak ki a marxisták táborában. Főleg azért gyűlölték a hercegprímást, mert vallásellenes célkitűzéseiket - elsősorban a Nyugat megtévesztésére - a törvényesség látszatával szerették volna elérni, de a *hercegprímás lépten-nyomon leleplezte valódi szándékaikat és éles fénybe állította a kiáltó törvénytelenégeket*. Világos volt, hogy amíg Mindszenty bíboros főpásztori székében marad, a marxisták minden erőfeszítése hiábavaló. *E felismerés után a világkommunizmus egy minden eddigit felülmúló rágalomhadjáratot indított a magyar hercegprímás ellen.>*"

A kommunista rendszer nyilvános bukásával egy időben már idehaza is legálisan megjelenhettek a szentéletű bíborossal kapcsolatos, az igazságot fedő dokumentumok. *Emlékirataiban* Mindszenty bíboros még egyszer a világ népei elé tárta lelkének legnagyobb gondját: a kommunista zsarnokság által elferdített igazság ügyét, az elnyomott emberi szabadság ügyét, a vallásos nevelés elfojtásának nagy kérdését, a békepapok miatt megzavart lelkiismeretek zűrzavaros állapotát. Még egyszer szólt az ő tisztán csengő, határozott, alku nem ismerő hangja: egész életáldozata nem másért volt, mint Isten ügyéért, az Anyaszentegyház szabadságáért a magyar Hazáért; az igazság, a hit és a jó erkölcsök diadaláért. Ezért legalább Emlékiratainak elolvasása minden magyar katolikus számára *lelkiismereti kötelesség* lenne: szellemi öröksége tisztességes magyar jövő építéséhez nélkülözhetetlen!

A sajtóban megjelent számtalan publikációból a bíborossal kapcsolatos történeti eseményeket részletesen megismerhetjük, ebből a kis gyűjteményből pedig főként személyes viszonylatokon keresztül láthatjuk őt.

Budapest, 1999. február 8-án,
Mindszenty József bíboros elítélésének 50. évfordulóján

Krajsovszky Gábor

/A visszaemlékezésekből megjelent közlemény a
<http://www.ppek.hu/k620.htm> jelzet alatt olvasható./

Eredeti dokumentumok jegyzéke

*Az írások szerzői a közlés
sorrendjében feltüntetve*

DR. ERDŐS MÁTYÁS

BÖLCSVÖLGYI ZOLTÁN

DR. NAGY IMRE

CSÉFALVAY PÁL

CSUPOR ZOLTÁN MIHÁLY

HARMATH JÓZSEF

VIRÁG GYULA

KALOCSA JÓZSEF OCD

SZABÓ JÓZSEF SJ

VÁRHEGYI ISTVÁN

SCHUSTER LAJOS

DR. ERDŐS MÁTYÁS

1948. december elején egy aulista Mindszenty bíborostól nagy borítékot hozott hozzám azzal a meghagyással, ha valami baj történik a bíborossal, bontsam fel a borítékot, a benne levő kisebb borítékokra írjam rá a dátumot és juttassam el a címzettekhez. A nagy borítékot elrejtettem. Akkor még nem tudtam, hogy Brückner József rektor és Vajda József vicerektor is kapott elrejtteni való iratokat, beszédeket, püspökkari jegyzőkönyveket.

December 27-én reggel két kispap - szokás szerint - lement a primási palotába, hogy ministráljon a főpásztornak. Hamarosan azzal jöttek vissza, hogy a primást az éjjel elvitték. Ezt jelnek vettem. Fogtam a nagy borítékot, lementem Vajda barátomhoz és mondtam neki: elő a nagyollót, és vágd fel ezt. Öt darab kis boríték volt benne, Grössz József kalocsai, Czapik Gyula egri érseknek, Shvoy Lajos fehérvári és Péteri József váci püspöknek, valamint Drahos János esztergomi általános helynöknek címezve.

A borítékok felső jobb sarkán ez a dátum állt: „Esztergom, 1948 december...” - nekem csak a 26-ot kellett odaírnom. Aztán betettük a borítékokat külön-külön egy másik borítékba és fiktív címet írtunk rá, majd a kispapok személyesen vitték el a valóságos címzetteknek. Ez az óvatosság megérte, a Kalocsára igyekvő növendékpapot útközben igazoltatták, átkutatták, de csak egy kalocsai osztálytársának címzett levelet találtak nála, az őket nem érdekelte.

A Drahos úrnak címzett levelet gondosan elrejtve ruhámba magam vittem le a helynöki irodába. Elolvasta és azt kérdezte: tudja, mi van benne? Mondom, nem tudom. Erre ideadta, hogy olvassam el. Ez állt benne: nem vagyok, összeesküvő, nem mondok le, bármit is hirdetnek rólam, az megtévesztés és hitelt nem érdemel. Ha emberi erőt felülmúló erőszak miatt mást vallanék, az eleve érvénytelen. Esztergom, a boríték kelte. A helynök úr visszaadta a levelet és azt mondta, vigye haza és délben hozza át a lakásomra.

Másnap a Szabad Európa Rádió már ismételten bemondta a levél tartalmát, mint Mindszenty végrendeletét, hogy nem fog vallani. Ki juttatta el a rádióhoz, nem tudom. Valószínűnek tartom, hogy a hercegprimás máshova is juttathatott hasonló nyilatkozatot. Rövidesen jöttek is ávósok Esztergomba és mindenhol kutattak Mindszenty végrendelete után. Sehol nem találták, senki nem tudott róla semmit. Én meg hallgattam, természetes. Ezekben a napokban hozták Esztergomba az illető aulistát is, hogy mutasson nekik még elrejtett dolgokat. Egy óvatlan pillanatban az aulista odasúgta Drahos helynöknek: én mindent bevallottam, maguk se tagadjanak semmit. Mivel Drahos úr tudta, hogy nálam voltak elrejtett dolgok, azt mondta: ha kérdezik, mindent mondjon el nekik. Hogy másoknál is voltak letéve irások, arról az általános helynök nem tudott, így nem is figyelmeztethette őket.

Január 7-én újra megjelentek az ÁVH-sok Esztergomban. Felszólították Brückner Józsefet, hogy adja elő az elrejtett dolgokat. Brückner - a titoktartáshoz híven - azt mondta: ő ilyenekről nem tud. Erre azt felelték: maga egy barna táskában ezeket az iratokat kapta elrejtésre. Erre a rektor előadta. Majd Vajdához mentek, aki hasonlóképpen válaszolt. Neki is felolvasták a levéltáros vallomását. Erre Vajda hívatta a kispapot, akire az iratok elrejtését bízta és kérte, hozza elő az elrejtett dolgokat. A kispap egy dobogó aljából elő is kotorászott egy csomag iratot. Mire az ávós: ott még valaminek kell lennie. A kispap azt is megtalálta. Ezután az ÁVH-sok zsákmányukkal lementek a primási palotába Erdőshöz; azt hitték, ott lakom. Vajda éppen nálam volt és beszámolt a vele történekekről, amikor dühösen bejöttek a szobámba. Vajdát egy elutasító gesztussal kitessekeltek. Nekem felmutatták az elfogatási parancsot: ha nem vallok, elvisznek. Elővettek egy listát és felolvasták, milyen címekre kaptam szétküldendő leveleket. Elsoroltam, ők kipipálták papírjukon. Az utolsó címmel akadtak meg. Erre megint letartóztatással fenyegetőztek. Mondom nekik, hiába fenyegetőznek, én mást nem tudok mondani, én ilyen címet nem kaptam. Ellenben kaptam egy másik címre. Akkor tisztázódott, hogy a helynöknek és a káptalannak címzett levél ugyanaz. Akkor mondták, majd Mindszenty is úgy fog vallani, mint maga. Azt persze nem mondtam, miért vallok olyan simán. Megnyugodtak. Kérdezték, rágyújthatnak-e egy cigarettára. Mondtam, ha udvari a cigaretta, akkor nem. Hogyhogy, ők nem urak! Mondom, ha olyan bűdös, hogy csak udvaron lehet elszívni. Ne vicceljek velük, mondták, ők már kora hajnaltól fent vannak és dolgoznak, nincs kedvük tréfálkozni. Erre én: akkor maguk mégis csak előkelőbbek nálam, én csak hatkor keltem fel. Később hallottam, hogy voltak a címzetteknel és összeszedték a leveleket; csak a váci püspök nem adhatta oda, mert már elégette. Engem még kétszer rendeltek be a Gyorskocsi utcába kihallgatásra és házkutatást is tartottak nálam. De semmit sem tudtak belőlem kihozni és nem is találtak semmit. Így elkerültem a megtiszteltetést, hogy ingyen, állami költségen üd-üljek.

BÖLCSVÖLGYI ZOLTÁN

Személyes találkozásaim Mindszenty József bíborossal

1944

Mennyire tisztán áll előttem 1944. március 24-e, délután 3 óra. A kijelölt kispapok siettünk a Bazilikába, 3 órára, a püspökszentelési szertartás próbájára.

A szentelendők közül Hamvas Endre, utána Kovács Sándor, harmadiknak Mindszenty érkezett. A kispapok mindig huncutul kritikusak. Régi, magyaros télikabát volt rajta, kissé kopottas. Grimaszt vágtunk: így néz ki egy püspök.

Persze másnap - ezt is megfigyeltük - már szép, fekete télikabátban érkezett. Bár egyik kispap megjegyezte: biztosan kölcsön kapta! A próbán is történt egy kis malőr. Mindszenty nézte a saját könyvét, a jó Béres tanár úr pedig a sajátját. Valami nem stimmel. Mindszenty megszólalt: „Professzor úr, kérem, az én könyvemben nem így van.” Mire béres: „Az enyémben pedig így van.” Mi pedig meghökkentünk: ebben az emberben van alázat! A probléma ezzel megoldódott. A szentelésen én kaptam Mindszenty mellé a gyertyatartó szerepet. *Mindszenty* mellé kerültem! Próba közben odaszólt hozzám: „Aztán nehogy lecsepegtess!” Nem tettem.

Másnap, a szentelésen megint csak elmosolyodtunk. Szentelés végén az előírás szerint az új püspök „ad multos annos”-szal köszöni meg a szentelő fáradságát. Ennek előírt dallama van. Az első és második így is énekelte, Mindszenty azonban - mivel nem volt kitűnő énekhallása - bizony, hamisan énekelte. Ezt megint mosolyogva kommentáltuk ott is, ebéd közben is. Hogyan fog „ez” énekes nagymisét tartani Veszprémbe?!

Telt, múlt az idő. A politikai események sodródtak. Veszprém felől egészen „jó” híreket hallottunk Mindszentyről. Megdöbbentünk hősiességén. Csodáltuk!

1945 nyara

Jó néhány hónap múlva, a nyári vakációmát szülőfalumban, Kehidán töltöttem; ott, ahol Deák Ferenc volt jó száz évvel azelőtt a kegyúr. 1846-ban, száz évvel előttem szenteltek már őseim közül egy papot Veszprémbe. Deák fiatalon tétette meg a szülőfalu plébánosává. Nem sokáig élt. Építkezett, rádólt a fal és az anyakönyvbe így jegyezték be: Alexander Bölcsvölgyi, muroopressus, post quinque spatium horarum extinctus (Bölcsvölgyi Sándor, akit a fal összenyomott, öt óráig élt még). De neve ott volt a folyosó falán kifüggesztett plébánosok névsorában. Mindszenty püspök megismert. Amikor meglátott, ezt mondta: „Hogy kerültél Esztergomba? Te voltál szentelésemen a gyertyásom.” Mondtam: szüleim már pesten élnek, így lettem esztergomi kispap. „Szerencséd van, hogy itt volt már egy Bölcsvölgyi pap! Meg aztán szépen tartottad a gyertyát

szentelésemen. Nem csepegtettél le! Na, jól van!" Büszkén húztam ki magamat!!

Elmúlt a háború. 1945. Októberében Mindszenty lett az esztergomi érsek. Beiktatása után a szemináriumban volt a nagy fogadtatás. Káptalan, papok, meghívott világiak. Nekem kellett mondanom az ünnepi beszédet. Mindszenty édesanyjával, a fejkendő Borbála nénivel együtt érkezett. Ez már imponáló volt. Izgultam. Beszédembe - prefektusom unszolására - beleszóttam, hogy ünnep lesz számunkra, valahányszor közénk jön a szemináriumba a Főpásztor (Serédi ugyanis igen ritkán látta kispapjait). De utaltam Graf von Gallen münsteri püspökre is, aki letartóztatásakor díszben, gyalog ment az SS rendőrségre. Ő is így tett Veszprémben. A beszéd végén megcsókoltam a gyűrűjét. Ő csak ennyit mondott: „No, jól van!” Édesanyja arcomat csókolta meg.

„Te voltál a gyertyásom a szentelésen.”

Mindszenty József bíboros kinevezése utáni római utazásának herce-hurcáját ismerjük. Kispapok voltunk, mindenről hallottunk. Igen modern prefektusunk volt, Boér Miklós. A háború alatt is, de utána is gyakran adott elemzéseket az Egyházat érintő problémákról. Végül is Mindszenty Rómába utazott. Hazajövele után ismét a szemináriumban volt az ünnep. Édesanyja most is vele jött. Az ünnepi beszéd ismét az én feladatomban volt, mivel a Magyar Egyházirodalmi Iskola elnöke voltam. Akkoriban olvastam Gertrud von le Fort, a „Gettóból jött pápa” című döbbenetes könyvét. Most ebből szóttem egy drámai részletet anélkül, hogy tudtam volna, mit mondott a bíborosnak XII. Pius. Pierleone Petro mindenáron bíboros akart lenni. Az akkori pápa enged, de ezt mondja neki: „vértanúságot kapsz jutalmul.” Pierleone megrettent és visszakérdezett: „Hát a vértanúság jutalom?” Igen - feleli a pápa. De ha nem annak tartod, vajon mit kezdesz a Keresztre feszítéssel? Mindszenty azonnal kapcsolt. Rá - áttételesen - vonatkozott ez. Beszédem után hozzámentem, gyűrűjét és édesanyja kezét megcsókoltam. A bíboros édesanyjához fordult és kérdezte: „No, édesanyám, mit szól hozzá?” Erre édesanyja csak azt felelte: „nagyon szép.” Magához húzott és arcon csókolt.

Ezek után gondolható, hogy kapcsolatunk milyen lett. Csak még annyit, hogy papi életem folyamán, az ÁVO jóvoltából kénytelen voltam némileg osztozni sorsában, mígnem eljutottam abba a templomba, amelynek Árpádházi Szent Margit a védőszentje, én pedig az ÁEH megszűnése után kaphattam meg a beosztásomat, mint plébános, 66 éves koromban.

1946-1947

Első állomáshelyemre Mátrai Gyula irodaigazgató által küldte a kinevezést. Azt üzenté, ahogy Mátrait pontosan tudom idézni: „Ott aztán prédikálhatsz ám, mert nagy templomba neveztelek ki.”

Nem sokáig maradhattam Vadkerten. Esztergomba kerültem karkáplánnak, később megbízott hittanár lettem Gianits helyett, aki Tokodra került plébánosnak. Németh Lajos volt karkáplántársam. Rendbe hoztuk a Tamás-hegyi kápolnát.

Mindszenty megígérte, hogy feljön és megáldja. Erre azonban nem került sor.

Esztergomban voltam, amikor már a mélyben morajlott a sötét hangulat a bíboros ellen. Egyszer magához hívatott és azt mondta: „Tanulj angolul, mert tervem van veled.” Pechem volt. Hamarosan megéreztem, hogy ellenem is hangulatot keltenek. Akaratom ellenére és működésem felgyorsulása miatt engem is kikezdték. Nem tudom, hogyan ragadt rám a „kis Mindszenty” jelző. Azt tudom, hogy amikor az Egri Katolikus Líceumot egyetemmé akarták fejleszteni, Esztergomban is rendeztek egy hangulatkeltő toborzást. Óriási plakátokon tették közhírré, hogy a nagygyűlésen én is beszélek. Valóban beszéltem! Kivonult a Tanítóképző is teljes számban. A beszéd hatása nagy volt. Két nap múlva azonban megjelentek nálam az úgynevezett „könyvcenzorok”. A párt emberei. Könyvem akkor még alig volt, de a kanonokokat kihagyták, hozzám bejöttek azzal, hogy Mindszenty hatása rám túlságosan nagy. El is vittek két, Péter Varga László jezsuita által írt könyvet, nagy diadallal: „Lám, megtaláltuk a két forrást, amely rossz hatással van rám.” Megtudta a bíboros úr is. Másnap felküldte a két könyvet, ugyancsak Mátrai útján.

Mindszenty látta, hogy megcéloztak. Néhány hét múlva hívatott. Közölte velem valós helyzetemet: „Elküldelek csendesebb helyre” - mondta. Felajánlotta a KIOE pesti központját. Nem lelkesedtem érte. Így aztán a második ajánlata Szentendre lett. Ezt persze engedelmesen elfogadtam. Ez volt a harmadik áthelyezésem, de a szöveg igen meghatott: „Az eddig tapasztalt buzgóságoddal légy új principálisod segítségére!”

Ez akkoriban tőle szép gesztus volt, hiszen elsőéves papságom végén voltam.

Egy-két szelet kenyér Szentendréről való élményeimből

1948. Augusztusában második káplánvizsgára mentem. Ez nem valami fényesen sikerült, de a bíboros ezt nem tudta. Vizsga után lementünk tisztelegni hozzá. Heten voltunk, egyenes sorba álltunk fel. Pontosan jelent meg előttünk, sorba ment mindegyikünkhöz. Első benyomásom nem volt derítő, mert reverendája vállá fehérlett a korpától.

Odaért hozzám, rám nézett és így szólított meg: „Zoli, te igen sovány vagy!” Erre feltaláltam magam, így feleltem: „Eminenciás úr, nem érünk rá ma hizni!” „No, akkor ez így jól van” - felelte. Néhány szót szolt még és ment tovább.

1948. Októberében Izbég templomát konzekrálta. Ez már az utolsó ténykedései közül való volt. A szentelésnél a palást szélét fogtam. Egyik kanyarban véletlenül ráléptem piros cipőjére. Megállt, rám nézett és csak ennyit szolt: „Nocsak, nocsak.” Mikor az ebéd után búcsúzott, sorba kezet fogott

velünk. Én voltam a legfiatalabb, így az utolsó. Kezét nyújtotta. De nem engedte el azonnal kezemet, szólt hozzám: „No Zoli, nincs még semmi baj?” Nincs, Eminenciás uram. „No, akkor csak vigyázz!” Szemembe nézett, de akkor már tudtuk, mi lesz a következő lépés.

1956. november 2.

Debrey Vili, jó barátom és Ikvay Laci, szintén az, sietve kerestek. Azonnal menjünk a várba, a bíboros vár ránk. Izgatottan siettünk, nem tudtuk, mi lesz. Egy-két ismerős pap között ott láttuk Dominek Gyurit. De ő nem velünk tartott. Akkor már híre járta, hogy Endrey püspök úrnak üzente a bíboros, hagyja el az AC-t, de ott tudtuk meg a bíboros úrtól, hogy az AC Karitást Debrey főnökségével ránk akarja bízni. „Vegyétek át gyorsan, és amit tudtok, mentsetek és kezdjétek el a szeretetszolgálatot. Debrey vezetésével ti hárman veszitek át Endreytől, aki már megkapta intézkedésemet. Menjen Egerbe, ő egri segédpüspök. Az írást napokon belül megkapjátok, most sok sürgős dolgom van még. A kinevezéssel járó egyházi kitüntetésről majd később intézkedek.” (Megmondta, ki milyen kitüntetést kap, erről azonban szólni tilos volt.) Kezet fogott, segítséget ígért, mi pedig tanácstalanul elmentünk. *Tanácstalanságunkat azonban az orosz tankok hamarosan eloszlatták.*

Minderről azonban később az ÁVO értesült. Debrey idegileg ennek lett áldozata. De Ikvay és az én későbbi sorsomban is előkerült az ügy.

1971. Ezüstmisém

Valakivel, mivel én útlevelet nem kaptam, egy ezüstmisés képet küldtem neki. Megköszöntem a papszentelést. Nem hagyta válasz nélkül. Egy paptestvéremen keresztül küldött egy dedikált fényképet, amely szobám falán függ. Néhány szóban megköszönte a megemlékezést és áldását küldte.

Kapcsolatunknak tulajdonképpen ezzel vége szakadt. Szerettem volna valahogyan kimenni, de útlevélkérelmemet mindig visszautasították. No, de se baj! **A lelki kapcsolat bennem az odaadó tisztelet és hála. Lelkipásztori szelleme számomra drága hagyaték,** aminek kárát sohasem vallom.

DR. NAGY IMRE

Kedves Hívek!

„Az igazat és csakis az igazat” - vallhatja emelt fővel, kényszerű eskü nélkül a történelem ítélőszéke előtt életét, szavait, tetteit Mindszenty József bíboros hercegprímás, esztergomi érsek. Kritikusai voltak, vannak, lesznek, mint ahogy ellenségei és gyalázói is. De hol voltak akkor a vele együtt élő bölcsék, gáncsoskodók? A ma élők és utólag okosok merészeltek volna megszólalni? Eljövendő bírálóinak lesz sejtelmük arról a korról és arról a gonosz légrétegről, amelyet teremtettek bírái?

Mi a bíborost, a magyar katolikus Egyház fejét, a politikust és a vértanút ünnepeljük.

A bíborosi címet XII. Pius pápától kapta, a hercegprímási méltóságot komor jövője tudatában vállalta, a politikusi szerepet mások gyávasága, vaksága miatt kellett betöltenie, a vértanúságot ellenségei kényszerítették rá. Egy önző és ravasz egyházpolitikai ellenfele mondta róla bizalmas, szűk körben: „A prímás huszár-ezredes. Csak egyhez ért, de ahhoz jól: kard ki, kard, utánam, roham!” Mint ahogy az sem véletlen, hogy a nagy szkeptikus, Churchill szállt síkra életéért pere idején. A világpolitikus tisztán látta, hogy egy kis kelet-európai vesztes nép katolikus főpapja világtörténelmi nagysággá magasztosult, amikor az ő fultoni beszéde előtt az igazat és csak az igazat hirdette. Mondják, csak épp jóformán bizonyíthatatlan, hogy amikor a bíborosi kalapot átvette XII. Pius pápa kezéből, a Szentatya állítólag ezt mondta volna neki: „ezt Magyarország kapta.” Azt akkor még egyikük sem sejtette, hogy külföldön és belföldön rövidesen Mindszenty bíboros lesz Magyarország jelképe, megtestesítője. Valóban, bíborosi rangja jogán ő lett hazánk szimbóluma, aki teljesen átérezte súlyát, felelősségét, jelentőségét, tudatosan használta és élt vele. Bebörtönöztetése előtt Amerika a *bíborost* fogadta, ünnepelte személyében, bíborosként kérhetett és kapott segínyt hazánkunk. Nevét a világ akkor tanulta meg, amikor elkezdődött ellene a nemtelen hajtóvadászat, neve akkor íródott aranybetűkkel a világtörténelem lapjaira - kitörölhetetlenül - amikor becsukódott mögötte a börtön ajtaja. Pedig először nem akart több lenni, igaz, kevesebbel nem elégedett meg, mint azzal az igaz ténnyel, hogy ő a magyar katolikus Egyház feje. A semmiből, a siralom völgyéből kellett 6 millió magyar katolikust életre keltenie, kellett összefognia püspöktársait, a papságot, a szerzeteseket, a híveket, hogy éljünk, hogy szólaljunk, hogy hirdessük bátran az evangéliumot, hogy gyakoroljuk a krisztusi szeretetet, hogy katolikus iskolákban tanuljon az ifjúság, hogy legyen hittan az iskolákban, hogy a romok helyén legyen élet, remény. Az akkori tényleges hatalomnak mindez hadüzenet volt és így szorult kényszerűen a hercegprímás a politika terére. Ellenségei kedvenc frázisa: minden politika. Ha élt, ha szólt, ha kérdezett, ha érvelt, ha rámutatott a hazugságokra, ferdítésekre, ha védekezett, ha tervezett, ha alkotott: mindez politika volt. Sőt, ellenségei szerint bűnös, reakciós, népellenes politika.

Az alternatíva a tengődés lett volna, a magyar Egyház vegetálása, megnyomorítandó lárva léte. Ezt kellett volna a bűnösök közt cinkos némasággal, jól-rosszul leplezett kollaborálással biztosítani - de meddig? Mivel erre nem vállalkozott, ő lett az első számú közellenség, a hazaáruló, a klerikális reakció megtestesítője. Ez az út vezetett az ellenség szükségszerű logikája szerint a börtönbe, a rágalomperhez, a lassított vértanúsághoz. Hazánk, a demokrácia, az Egyház, az Isten ellenségei gyűlöltek, gyűlölni fogják benne a magyart, a lelkiismeret szószólóját, a katolikus főpapot, a vértanúságig hívő embert. Velük reménytelen a párbeszéd. A perc-emberkéek már életében, kis-stílusú ellenfelei azóta is kikezdi egy-egy tettét, kiragadott idézeteit, állítólagos elmulasztott lehetőségeit, szerintük felesleges hajthatatlanságát. Valamin élőködniük kell az ilyen kéregkritikusoknak is, ám rágódjanak a nagy tölgyfa moháján és árnyékában. Az egyetlen valós ellenség a feledés. Amíg magyar, katolikus él a földön, Mindszenty József bíboros hercegprímás esztergomi érsek népünk, hazánk, Egyházunk legnagyobbjai panteonjában is az első sorban áll. Akik ismertük, hallottuk, tudjuk és tovább kell adnunk üzenetét, amivel Széchenyi zárja a Bibliát, idézve Blick-jét: az igazság szabadít meg titeket.

CSÉFALVAY PÁL

Hazatér Mindszenty József bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek

1991. május 4-én délelőtt temetjük Mindszenty József hercegprímást az esztergomi főszékesegyház kriptájában. Mostani temetésének indoka az, hogy teljesedni látszanak azok a feltételek, melyeket meghatározott végrendeletében végső nyughelyét illetően: „Ha Mária és Szent István országa felett lehull a moszkvai hitetlenség csillaga, vigyék testemet az esztergomi bazilikai sírboltba.” Megtörtént a jogi rehabilitációja is 1990-ben.

Temetésével teljesül a hívő tömegek elvárása is, akik sohasem az elítélt bűnöst, hanem a nemzet és egyház mártírját látták benne, s akiknek a lelkében mindig nyitva maradt a kérdés - bár ezrével keresték fel sírját a mariazelli bazilikában - mikor hozhatjuk haza végleges nyughelyére.

Temetési lendületben vagyunk! Furcsa jellemzője nemzetünknek, hogy nagy fiait az ország vezetése - legyen az osztrák császár, vagy demokratikus diktatúra kivégzi, vagy elüldözi itthonról. Rákóczinak, vagy Kossuthnak, Kéthly Annának, vagy Mészáros Lázárnak éppúgy idegenben kellett meghalnia, mint Mindszenty Józsefnek. Rajk Lászlókat, vagy Nagy Imréeket a gyalázat földjéből kellett kiásni a tisztos újratemetésre. Más nagyjaink, mint Pázmány, vagy az Aradi Vértanúk, idegenné vált földben termik tovább a magyar szellemiséget.

A festői Dunakanyar legjelentősebb „palazzoja” a Simor János érsek által 1882-ben emelt Primási Palota. Most még szürke, neoreneszánsz homlokzata mindenképp rendkívüli épületre utal. Rendkívüli benne a vidék legnagyobb régi művészeti gyűjteménye, a Keresztény Múzeum. Rendkívüli benne a Primási Levéltár, mely az Országos Levéltár után a legjelentősebb forrása egykori gazdag történelmünknek, és amely legnagyobb kifosztását 1948-ban érte meg, amikor az ÁVH hatalmas mennyiségű iratot vitt el a Mindszenty per előkészítő fázisában, s melynek csak egy részét adták vissza mostanában. Csak megemlítjük az értékes Primási Könyvtárat és a pompás fogadószalonokat, amelyeket egykori gazdája alig használhatott a háborús sérülések és az idő rövidege miatt. Mindszenty Józsefnek csupán 38 hónapig volt otthona ez az értékes palota, mégis, ez az alig több mint 3 év fémjelzi a magyar Egyház és az ország XX. századi második felének történelmét. Mégiscsak nagyszabású egyéniségnek kellett lennie! Magyar sorsunk őrt állóinak hosszú sorának végén ott áll Mindszenty József. Szinte egyedül volt az, aki szünet nélkül hirdette és mindvégig vallotta: az Isten nélküli kommunizmus tönkreteszi a magyarság lelkét és életét. Ezért a hitéért és megalkuvás nélküli bátorságáért kellett vállalnia a gyalázatos meghurcoltatást és számkivetést. Vádlói és elítélői, s nyomunkban a „felvilágosult” intelligencia és a „dolgozó nép” szemére vetették, hogy legitimista és hogy ellensége a népi demokráciának.

Hogy egyéniségét és ebből fakadó magatartását jobban megérthessük, tudnunk kell, hogy nem volt politikus alkat. Az események megítélésében döntő volt történelmi, egyháztörténelmi hajlama. Nem volt szobatudós. Megírta a katolikus megújulás egyik vezéregyéniségének, Padányi Bíró Márton veszprémi püspöknek életét. Az esztergomi Prímási Palota szinte minden porcikája történelmet sugall. Szeme előtt lebegtek a nagy primás elődök, akik, ha kellett, harcoltak a királyokkal a nemzet érdekében. Trónviszályok, családi belháborúk idején döntőbírák voltak. Bánfy Lukács érsek kiközösíti az erőszakos II. László királyt 1163-ban; IV. Istvánnal (1163-1165) is harcol. Róbert érsek kiközösíti II. Endre főembereit 1232-ben. Váncha István, az első magyar bíboros 1252-ben békét teremt IV. Béla és fia, István közt. Monoszlói Lodomér érsek kiközösíti IV. Lászlót és az országot végveszélybe sodró kun politikája miatt. II. Tamás érsek egyházi átokkal sújtja Károly Róbert ellenségeit 1306-ban és kiközösíti a rabló Csák Mátét 1311-ben. De inspirálták Mindszenty hercegprímást a nagy egyéniségek, akiket magyar szellemi életünk csillagainak tekintett, s akik ugyanakkor korszakokat meghatározó politikusok is voltak: Vitéz János, Oláh Miklós, Pázmány Péter, Simor János - sokszor emlegette őket beszédeiben és írásaiban. Sokszor időzött a vértanú, vagy hősi halált halt érsek elődöknél. Mátyás érsek Muhinál esett el 1241-ben, Szalkai László Mohácsnál 1526-ban, Fráter Györgyöt Castaldo ölette meg 1551-ben Alvincen. Ilyen tudatosan megélt történelmi háttérrel érthető, hogy felerősödött benne az esztergomi érsekek Magyarországon betöltött - ma úgy is mondhatnánk - alkotmányjogi szerepe. Ennek sajátosságai a következők:

- 1./ Az esztergomi érsek hivatalból a királyi ház papja. Az érsek kereszteli, esketi, temeti a királyi ház tagjait. Ő koronázza a királyt. Ő a király legbensőbb tanácsadója. Trónvillongás esetén döntőbíró.
- 2./ 1252-ben Váncha István megkapta a bíbort, s őt követően a legtöbb utódja is. Ezáltal a Világegyház egyik fejedelme, s mint ilyen, az egész nyugati Egyházban fontos tekintély.
- 3./ Mátyás érseket nevezik ki először az ország primásának (1239-1241). Egyházi szempontból, ha kell, egy személyben képviseli az országot. Politikailag, mint az ország első zászlósurája, a király távollétében kormányozza az országot. Átmeneti időben a legfontosabb közjogi tekintély. A primási címhez 1714-től, Keresztély Ágosttól kezdődően a hercegi cím is kapcsolódott.
- 4./ Az esztergomi érsek, primás egyúttal a Szentszék született követe (legatus natus) 1385 óta. A pápaság európai és magyarországi szerepének ismeretében egyedülálló feladatkört és címet jelent. Ha az érsek nem kapta meg még a bíbort, akkor is a bíborosok sorában van a helye, s bíborban járhat.
- 5./ Szentgróti Fülöp érsek óta (1262-1273) az érsekek egyúttal Esztergom vármegye örökös főispánjai. Elég, ha csak a korábbi hadviselés bandérium-állítási kötelezettségére gondolunk, hogy fontosságát felmérjük. Jelentős közigazgatási feladatokkal is járt ez a szerepkör.

Jóllehet, a felsorolt történelmi rangok és feladatok némelyike a szekularizáció következtében veszített jelentőségéből, de a háromtagú koronatanácsban való szereplés 1945-ig, a Püspöki Kar elnökségi feladatai szinte napjainkig megmaradtak. Megmaradt - a világon egyedülállóan - a Primási Főszentszék felállításának a joga is.

Esztergomi elődeinek nagyszerűsége és a feladatául megismert egyedülálló, kivételes szerep fontossága tette Mindszenty Józsefet olyan szikla keménnyé, akit összetörni lehetett, de hajlítani nem. Nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy 1945 őszén, amikor Mindszenty József hercegprímás lett, Magyarország államformája még királyság volt. A hercegprímás közjogi szerepe még élt. A megszálló szovjet hadsereg árnyékában kimondott és a későbbi csaló választásokon megerősített köztársasági államforma (1946. február 1.) Mindszenty hercegprímásban az 1919-es Tanácsköztársaság emlékét ébresztette fel, amikor is letartóztatták és meghurcolták. A leendő, kommunisták vezette szocializmust, a Szovjetunióból kapott hírek szemszögéből figyelte. A Bolsevik Párt Isten- és vallásellenessége a magyar hívőket elrémisztette. Ezért volt teljesen elutasító magatartása, főképp a 47-es választások után induló népi demokráciával szemben. Pedig még nem is ismerhette az akkori szovjet valóságot, amelyet mi is csak most, a ránk zúduló memoár irodalomból láthatunk meg a maga valóságában. Mindszenty hercegprímás csupán de facto ismerte el a köztársaságot, ezért nevezte magát következetesen hercegprímásnak. Az Egyházban úgy van, hogy az egyszer megkapott címet az illető haláláig hordhatja, hacsak az adományozó azt vissza nem vonja, vagy magasabb címre nem emeli. A „homo regius”, vagy hercegi címet csak az veheti el, aki adja. XII. Pius pápa az 1950-es években felszólította a katolikus főpapokat, hogy mondjanak le világi címeikről. De erre nem kötelezhetett senkit. Sokhelyütt a nemzeti tradíció máig élteti a primások, vagy érsekek hercegi rangját.

A Mindszenty perben ismételten hangsúlyozták, hogy nem mint katolikus főpapot, hanem mint magyar állampolgárt ítélik el őt a polgári törvénykönyv alapján. Nyilvánvaló, hogy ezt csak az egész magyar történelem és jogszokás figyelmen kívül hagyásával tehetnék meg. A bíboros egész tevékenységével nem akart mást, mint felrázni a magyar papságot és híveket a végzetes veszély láttán. Innét érthető pásztorleveleinek kemény hangja. Ez volt a célja fáradhatatlan, egész országra kiterjedő felvilágosító tevékenységének, mellyel az akkori kommunista mesterkedéseket leplezte le. Az iskolai hitoktatás állami kezelésében, majd az iskolák államosításának módjában felismerte az akkori rezsim szalámi taktikáját. Nyomorenyhítő fővárosi akciói finansiális vádpontokká alakultak vádlói szemében. Félelmet nem ismerő bátorságával megnyerte még a nem katolikus tömegek szimpátiáját is. A köztársaság megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésében, valamint valutával való visszaélések büntetésében marasztalták el és ítélték életfogytiglani fegyházra 1949. február 8-án. A Rákosi rezsim sem tartotta komolynak a felhozott vádakot, hisz ismételten felajánlották neki az

amnesztiát, ha behódol. A kádár „szökött fegyencet” is fellélegezve engedték ki az országból 1971. szeptember 28-án.

Mi volt az oka „tragédiájának”?

Hogy nem volt politikus alkat, hogy ütköző jellem volt - mondják sommásan. 19-ben a kommunisták, 44-ben a nyilasok, 48-ban ismét a kommunisták tartóztatták le. Aki állandóan ütközik, nem marad egy helyen, mint ő, 26 évig Zalaegerszegen. Az ő tragédiájának okait rajta kívül álló, nagyobb politikai erők következtetlenségében kell keresnünk. Eltekintve az egész magyarságot súlytó, 1956-ba torkolló akkori vezetés egyházfojtotgató tevékenységétől megállapítható, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság angol, amerikai tagjai sem álltak feladatuk magaslatán. A bíborost ismételten politikai sakkfiguraként kezelték a hidegháború kezdetén. A bíboros nem hitte el, hogy egy politikai nagyhatalom követe tudatosan félrevezeti a magyar hercegprímást. Igaz, hogy befogadták a menekülő hercegprímást az amerikai követségre 1956. november 4-én, de amikor a hidegháború oldódása úgy kívánta, udvariasan tudatták vele, hogy már nem kívánt vendég.

Életének másik „tragikus” momentuma éppen egyházhűségéből következik. VI. Pál pápa 1971-ben ismételten biztosította őt, hogy ameddig él, Magyarország primása és Esztergom érseke marad. 1973 végén mégis felszólították (a II. Vatikáni Zsinat rendelkezéseinek értelmében), hogy adja be lemondását az érseki székről. Ő, egyházpolitikai indokokra hivatkozva, nem tett eleget a felszólításnak. Ennek ellenére a Szentszék 1974 elején üresnek nyilvánította az esztergomi érseki széket. Ezt ő tudomásul vette, de mint fájó sebet, haláláig hordozta. *Áldozata lett a Vatikán keleti politikájának.* Hogy melyik út volt a helyes, majd az idő eldönti. Mindenesetre ez a bánásmód sem rendítette meg az Egyház iránti hűségében.

Mindszenty bíboros olyan főpásztor volt, aki, ha tehetne, tanított, de ha kellett, szenvedett Egyházáért és magyar népéért. Egészségében megroppanva, a politika ármányait túllépve 83 évesen is fiatalos lendülettel kereste a világban szétszóródott „legárvább magyar népet”, Los Angelesből Ausztráliáig, Hollandiától Dél-Afrikáig. 1975. május 6-án halt meg Bécsben. A magyarok kedvelt zarándokhelyén, Mariazellben temették el ideiglenesen, ahonnan 1991. május 3-án indul vissza kihűlt teteme abba a városba, amelyet oly rövid ideig szerethetett.

CSUPOR ZOLTÁN MIHÁLY

E hó 12-én a koncelebrációs szentmisén és Istenben boldogult Mindszenty hercegprímás úr emlékére emelt kápolna szentelésén sajnos nem tudok ott lenni. Egészségi állapotom bizonytalan, ezért nem merek kimozdulni hazulról. Kívánságának azonban örömmel teszek eleget, hogy szerény emlékeimet leírjam.

Szalézi vagyok, 1947-ben Meszlényi püspök úr szentelt pappá. 1946-ban a bajóti bérnálásán, mint diakónus, bakulistája voltam a hercegprímás úrnak. A templom előtt vártuk érkezését. Minthogy főegyházmegyéjében ez volt az első bérnálás, az alispánnak, Dobi Istvánnak a falu határában hivatalosan kellett volna fogadni. Minthogy azonban elkésett, megelőzte a hercegprímási autót és a templom előtt zajlott le a fogadás. Dobi a templom előtt volt, hercegprímás úr és kísérete pedig lent a lépcsők előtt. Válaszából csak egy epizódra emlékszem: megmarkolta bíborpiros reverendáját, felnézett Dobira és ezt mondta: *„Ez a szín a vértanúk színe és én nem félek a vértanúságtól!”*

Az volt a terv, hogy bérnálási ebéd után néhány napra hozzánk jön Péliföldszentkeresztre pihenni. A szentmisén azonban kellemetlen incidens volt a plébános szentbeszéde. Hercegprímás úr kérte a mellette ülő dr. Sellye Vince szalézi igazgatót, hogy figyelmeztesse a plébánost, fejezze be beszédét. Ő pedig azonnal folytatta a szentmisét. Bérnálási ebédre a plébános nem készült. Hercegprímás úr azonnal visszament Esztergomba. Látogatására csak néhány hét múlva került sor. Három napos ott tartózkodása alatt „vendégszobás” voltam. Szobáját takarítottam és étkezéséhez az ételeket felszolgáltam. Nem volt sok takarítani valóm, mert például ágját minden nap ő vetette be. Igen kedves és szerény volt. Teljes visszavonultságban töltötte a napokat.

Ekkor írta emlékkönyvembe:

„Visszavonulunk ide Jézushoz a világtól, hogy minél többet vihessünk Tőle majd a világnak tudásában és erényben.

Per ipsum, cum ipso et in ipso!

1946. szeptember 27.

Mindszenty József
hercegprímás”

Hálából egy kézimunka szívet ajándékoztam neki, mely széthyitható volt és magam készítettem. Mint később megtudtam, édesanyjának ajándékozta. Néhány korabeli képeslapból, újságcikkből szerény kis gyűjteményt állítottam össze. A nemzetközileg is ismert és látogatott kulturális gyűjteményemet látogatóknak ezeket akkor is megmutattam, amikor tilos volt még rá gondolni is. Őrzöm veszprémi püspöki szentelési hordóját, mely eredetileg br. Hornig Károly részére készült. Két levelét xerox másolatban kaptam meg. Both Pálnak írta Koppenhágába az északi országokba teendő látogatásával kapcsolatban. Reméljük, hogy édes Hazánk, „szentek virágoskertje” egykor majd az ő glóriás személyével is gazdagodni fog!

HARMATH JÓZSEF

Főtisztelendő Plébános Úr! Kedves Oltártestvér!

Nagyon köszönöm meghívásodat a boldogemlékű Mindszenty bíboros emlékére készült kápolna felszentelésére. Sajnos az egészségi állapotom nem teszi lehetővé, hogy ott legyek és Veletek együtt koncelebráljak. Mivel azt kérted, hogy írásban is tegyünk tanúbizonyságot a nagy Bíborosról és nagy Magyarról, néhány dolgot, mint kedves emléket Róla, közölhetek.

1944. április 2-án az én kurzusomat szentelte a veszprémi Szeminárium kápolnájában szirénák zúgása közepette, amik légiveszélyt jeleztek. Az első főpásztori munkába „beleköt” a gonosz világ, mintha csak jelezni akarná a jövőt, mely rá vár. De hát akkor ki ismerhette a jövőt a Mindenható és Mindentudó Istenen kívül? A kápolnából mindenkit az óvóhelyre küldenek, csak mi, ordinandusok (szentelendők) és a Főpásztornak asszisztáló papság maradt ott, azért, hogy a Főpásztor szentelésünket befejezze.

1944. július 21-én foglalom el első kápláni stációmat (állomáshelyemet) a Somogy-megyei Kutas községben. Október 3-án délután nálunk szolgáltatja ki a bérálás szentségét. Szinte mindent elfelejtettem arról a napról, csak egy kis esemény maradt meg emlékezetemben. Vacsora után búcsúzik a Főpásztor. Én, mint legfiatalabb maradtam utoljára, hogy elköszönjek tőle. Mikor odakerülök, rám néz - csak isten a tudója, mire gondol - utolsó szavai így hangzanak felém: „Édes fiam!” Ahogy visszagondolok erre, úgy érzem, hogy e szavakban az ő nagy szeretete és aggodása hangzik, hiszen már közeledik a háború felénk és ki tudja, mi lesz majd a sorsunk?

A második találkozásunk 1945 júniusában volt az ugyancsak Somogy-megyei Marcaliban, ahová 1945 májusában disponált. Alighogy hazakerül Veszprémbe, máris megkezdí apostolutódi munkáját és egy egylovas hintón járja a nagy veszprémi egyházmegyét, látogatja papjait, hogy felmérje az egyházmegye helyzetét. Ezen körútja közben találkozom vele Marcaliban. Egyéb találkozásom a nagy Főpappal már nem volt, hiszen 1945 őszén már esztergomi érsek-prímás. Mint a magyar Püspöki Kar elnökének vezetésével kiadott körleveleit csodáltam és nagy lelkesedéssel ismertettem a hívek felé.

Számomra a boldogemlékű Bíboros a XX. század magyar történelmének legnagyobb alakja: mint Főpap is, és mint hazájáért minden áldozatra kész Magyar. Amikor az ügye zajlott és később is, amikor még a papság körében is - úgy tudom - voltak, akik nem értettek vele egyet, számomra példakép volt és éppen *napjaink története igazolja Őt, hogy neki volt igaza.*

Ennyit tudok mondani, írni Róla. Ha Urunk oltárra akarja Őt állítani, annak is eljön az ideje. Addig imádkozzunk, hogy odaát is legyen szószólója Egyházunknak és „e világon legárvább népének”.

Oltártestvéri szeretettel és üdvözlettel.

VIRÁG GYULA

Főtisztelendő Plébános Atya!

Nagyon hálásan köszönöm az április 12-i emlékünnepségre történt meghívást. Sajnos egészségi állapotom nem engedi, hogy ilyen hosszú útra vállalkozzak.

Mindszenty bíborossal nem sokszor találkoztam. Én nem tartozom a börtönben szenteltek közé. Ők tudnának róla többet mondani, írni. 1944 márciusában a veszprémi Szemináriumban megtartottuk a papszentelés előtti szokásos 8 napos lelkigyakorlatot. Letettük az „antimodernista” esküt, aláírtuk a szükséges okmányokat. Amikor befejeződött a lelkigyakorlat, dr. Solymár István lelki-igazgató közölte velünk, hogy amíg mi lelkigyakorlatoztunk, addig az országot megszállták a németek. A papszentelés elmarad, mert időközben nyilvánosságra hozták Mindszenty József zalaegerszegi apátplébános veszprémi püspökké történt kinevezését. A papszentelés új időpontját majd ő állapítja meg. A papszentelésre április 2-án került sor. Légiriadó miatt ezen csak a szentelendők és az asszisztencia vehetett részt, még a szülők sem. A szentelés után egyik napon felkerestük Püspök Atyánkat, megköszöntük a szentelést, valami jelképes ajándékot is adtunk át és közös fénykép is készült. Beszédében azt mondta, hogy inkább neki kellett volna ajándékot adni nekünk. Rendelkezése folytán mindnyájunknak fel kellett írni egy cédulára, hogy milyen Breviáriumunk van és mennyibe került. A legdrágább Breviárium több mint 200 Pengő volt. Mindnyájan megkaptuk a legdrágább Breviárium árát. A püspök Atya azt mondta, hogy a Breviáriumot mindenki úgy tekintse, mint tőle kapott szentelési ajándékot. Tanulmányaink befejezésekor hazamehettünk egy kis szabadságra. De még a hazamenetel előtt megkaptuk az első dispoziíciót. Püspök Atya gondoskodott arról, hogy június hónapra megkapjuk a kongruát, hogy a kezdő káplánnak legyen egy kis pénze is. Tehát nem csak lelki ember volt, hanem gyakorlati érzékkel megáldott, papjai mindennapi gondjait szívén viselő ember is.

Első dispoziícióm Zalamerenyére szólt, ahova július elején kellett megérkeznem. A nyári két hónap bérnállási előkészületekkel telt el. A plébániához négy község tartozott. Principálisom idősebb, beteges ember volt. A plébánia vezetése mellett még a kerületi esperesi teendőket is el kellett látnia. A bérnállás szeptemberben volt. A négy faluból sok volt a bérnállkozó. Püspök Atya a bérnállást megelőzően hitéleti jelentést kért a plébániákról, évekre visszamenőleg. Minden kérdésére már nem emlékszem. De többek között szerepelt benne a születések száma is. Körülbelül 10-15 évre visszamenőleg kellett a statisztikát összeállítani. A bérna-körút alkalmával az egyes plébániákon beszédében felhasználta a bekért adatokat. Beszédeiben súlyosan elítélte a házassági visszaéléseket. Kemény szavakkal szólt a „vigyázó magyarságról”. Erről a kérdésről egy kis füzetet is adott ki, amelyben eligazítást adott a lelkipásztoroknak arról, hogyan kezeljék ezt a problémát a gyóntatószékben.

Egy másik fontos pontja volt beszédeinek a mindennapi kenyér megbecsülése. Természetesen kihangsúlyozta a szülők iránti szeretetet. Évtizedek múltával ez a pár gondolat maradt meg bennem az akkor élvezettel hallgatott beszédeiből. Mások talán jobban emlékeznek arra az itt töltött rövid időre.

A leírtakhoz még annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy gondja volt a papság lelki életére is. Ő kezdeményezte, hogy központi helyeken tartson a papság havonta rekollekciót. Egy kis füzetet is adott ki, amelyben közölte a rekollekció rendjét. A kezdeményezés a háború, illetve a hadműveletek miatt félbe maradt. De amint rendeződtek a dolgok, ismét újra kezdtük; bár most nem havonta, hanem negyedévenként van.

Ezt már csak hallomásból tudom: székfoglalása után hamarosan Veszprémbe hívta a püspöki birtokok intézőit, jószágkormányzóit és kifejtette előttük, hogyan kell a püspöki birtokok ügyeit intézni, mert az célvagyon, annak megvan a rendeltetése. Aztán hogyan kell bánni a gazdasági cselédekkel. Erről egykori titkára, dr. Szabadhegy Szabolcs tudna beszámolni. Amint visszatérhetett Veszprémbe, hamarosan végigjárta a háború sújtotta plébániákat, ahol télen állt a front. Tehát körültekintő, egyházmegyéjével, papjaival, híveivel törődő lelkipásztor volt. *Foglalkoztatta a gondolat, hogy a püspöki birtokokból juttat a nagycsaládosoknak, a nincsteléneknek.* Azt csak a jó Isten tudja, hogy ha ő más időkben él, mit tudott volna alkotni anyagi és lelki téren. De életáldozata így is kegyelmi forrás hazánk, népünk számára.

Még egyszer nagyon köszönöm a meghívást és őszintén sajnálom, hogy az ünnepségen nem tudok részt venni. Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma (a lélek bár kész, de gyenge a test).

Paptestvéri szeretettel.

KALOCSA JÓZSEF

Főtisztelendő Plébános Úr!
Kedves Atya!

Hálásan köszönöm a kedves, nevemre címzett meghívódat a szentéletű Mindszenty Bíboros Úr emlékére szentelendő kápolna és szoborleleplezés ünnepségére. Sajnálattal kell közölnöm, hogy nem tudok eleget tenni a kedves meghívásnak, tekintve, hogy azon nap estére két befizetett nagymisém is van, amelyet nem tudok más napra áttenni a napot megelőzően, vagy ezt követően a befizetett és kért stipendiumok miatt. Sajnos, azon túl, hogy Bíboros Úr adta hozzájárulását féloldali, műtétből eredő süketségem miatt ahhoz, ami abban az időben - pro defectu corporis - a kispap élet megkezdésének akadálya volt a kánonjogban, s így felmentésre szorult, más szorosabb kapcsolatomban nem volt a szent Főpappal. Mint fiatal ember, lelkesedtem érte, s amikor csak tehettem, hallgattam egyszerű szavakkal elmondott, próféta ihletésű beszédjeit. Éveken keresztül olvastam és rejtegettem „titkos” körleveleit. Annak idején a Pasaréti úti Egyházügyi Hivatalban - mivel őt a legnagyobb és legszentebb magyarnak neveztem, akinek egyedül a royalista magyarságát nem tudtam magamévá tenni - kellemetlen helyzetbe kerültem, amit még a későbbi Államvédelmi kihallgatásokon is ismételten bűnömnek róttak fel, de amit soha vissza nem vontam. Annak idején dr. Bánk József érsek úr forrófejűséggel vádolt és meggondolatlanul mondott apolitikus viselkedésem miatt. Ez nem sok, sőt, nagyon kevés. Imádkozom hős főpapunk szentté avatásáért, mert amíg Kolbe atya egy családjáért, addig Ő egy nemzetért áldozta fel életét, fogadta el szörnyű megaláztatásait, szenvedéseit. Imádságomban veletek leszek. Helynök Úrnak, ha el nem felejtetted, add át szeretetteljes üdvözlőmet. Imádsággal és szeretettel.

SZABÓ JÓZSEF

Mindszenty emlékbeszéd

Az 50-es években Székely kőszegi apát-plébános lakonikus rövidséggel így jellemezte Mindszenty bíborost: „Mindszenty a harcot keresi, szereti és bírja.” Ez a minden ízében férfiú, püspök, bíboros-érsek a magyar történelem egyik sötét korszakának volt rendíthetetlen harcosa, aki szívóssággal küzdött az istentelen, népünket nyomorba döntő, ifjúságunkat az élet éltető forrásától, Krisztustól elzáró anyagelvűség korifeusai ellen. Ebben a harcban rendíthetetlen volt ez az acélkeménységű, gyémánt-ragyogású jellem. Ugyanakkor oly közvetlenül megközelíthető volt. Hozzá azonnal be lehetett jutni: délelőtt, délután, vagy akár az esti órákban.

Műgyetemi lelkészi minőségemben négyszer, ötször találkoztam vele hosszabb megbeszélésre. Ilyenkor villantak fel előttem egyéniségének lenyűgöző vonásai. Ezt az éles, jó meglátású, gyors ítélőképességű, határozott akaratú főpásztort puritán egyszerűség jellemezte. Amikor főpásztori minőségében foglalta el az esztergomi érseki széket és a jó apácák reggeli kávéja mellé kalácsot szolgáltak fel, e szavakkal háritotta el ezt magától: „amíg Magyarországon van éhező ember, akinek kenyér se jut az asztalára, addig a primásérsek asztalára nem kerülhet kalács.”

Harcolt, küzdött az Egyház jogainak csorbíthatatlan védelmében. Hazánkban a legnagyobb példányszámban megjelenő hitbuzgalmi hetilap, a „Szív Újság” megjelenésének betiltása után maga kereste fel, mint veszprémi püspök Balogh István államtitkárt, reklamálva a „Szív Újság” újra megjelentetése engedélyének elintézését. Amikor Balogh István azt a kijelentést tette, hogy majd utána néz az ügynek, Mindszenty csak ennyit válaszolt: „Akkor itt mindjárt meg is várom az ügy elintézését” - és leült egy székre. Baloghék kénytelen-kelletlen elintézték azonnal a dolgot, az újság megjelentetésének engedélyét.

Mindszenty érsek, mint nagy lelkipásztori gyakorlattal és bölcsességgel rendelkező főpap foglalta el az esztergomi érseki széket 1945 őszén. 1947-ben azzal a merész tervvel fordultam hozzá, hogy szeretném megalapítani a Műgyetemi Katolikus Egyházközséget. Kérésemet azzal indokoltam, ha a műgyetemi hallgatók egyházközségi nevelést kapnak az egyetemen, s a diploma megszerzése után az ország különböző területein elhelyezkedve jelentkeznek a helyi plébánosnál, felajánlva önzetlen szolgálatukat, az egész ország munkás világának elirányító apostolai lehetnek. A bíboros úr azonnal magáévá tette a tervet. Az egyházközség megalakulása után tudomásulvétel végett ezt bejelentette a kultuszminiszternek és az egyetem rektorának.

A kommunisták hatalmi diktatúrája megerősödésével arányban növekedett a nyomás is az Egyházra. Ennek hulláma becsapott az egyetem falai közé is.

A „divide et impera” (oszd meg és uralkodj) elve alapján felütötte fejét az úgynevezett „haladó katolikus mozgalom”. A baloldal taktikája volt ez, a műegyetemi katolikus egység megbontására. Ortutay kultuszminiszter kezdeményezésére indult el ez. Panasszal jöttem hozzám a katolikus hallgatók, hogy már egy hete zaklatják őket a „haladó katolikus mozgalom” ívek aláírására és eddig egy hét alatt csak 3-4 népi kollégista írta alá az ívet. Nekem sem kellett több. Saját kezűleg a következő szöveget rögtönöztem és tettem ki az egyetem aulájában levő katolikus híradó táblára: „Úgy hallom, hogy valami katolikus haladó mozgalomhoz való csatlakozásra felszólító ív aláírására akarják rávenni a katolikus hallgatókat. Senki alá ne írja ezeket az íveket. Amint egy párt joggal megkívánja tagjaitól a pártfegyelmet, úgy a katolikus egyházban is megvan a katolikus fegyelem.” A hallgatók nagy csoportokban olvasták a fenti sorokat. Megelégedésüknek adtak hangot. Ezzel meg is kezdődött a nyílt harcok ideje. E harc kimenetele eljutott Mindszenty bíborosig. *E harc vállalására az ellentábor egységbontó törekvése vitt rá.*

Nem hagyhattam a katolikus egységet megbontani. Ezért a műegyetemi kari hallgatók minden évfolyamából két-két hallgató kezébe adtam egy-egy aláírási ívet azzal a meghagyással, hogy az általam megjelölt napon, reggel 8-tól 11 óráig rohanják le az egész Műegyetemet aláírások gyűjtése végett úgy, hogy ezek az ívek 11 órára a műegyetemi szobámban legyenek, még mielőtt a baloldal rádöbbenne akciójukra. Az aláírási íveken ez a szöveg állt: „Mi, műegyetemi katolikus hallgatók, a gépész-, vegyész-, építész és általános mérnöki kar hallgatói ünnepélyesen kijelentjük, hogy hűségesek vagyunk és maradunk Krisztushoz, a római pápához, nevezetesen hazánkban a magyar katolikus Püspöki Karhoz. E hűségnyilatkozatunkat nemcsak hit és erkölcs dolgában, de egyházfegyelmi kérdésekben is kötelezőnek tartjuk a magunk számára. Felhívjuk a többi egyetem katolikus hallgatóit, hogy zárkózzanak fel hozzánk.”

11 órára ezek az ívek több mint ezer aláírással nálam is voltak. Ezeket még aznap délután autóbusszal vittem Esztergomba, Mindszenty bíboros úrhoz, kérve, hogy a műegyetemi hallgatók e hűségnyilatkozatát szíveskedjék továbbítani a Püspöki Karhoz. Elolvassva a hűségnyilatkozatot csak ennyit mondott: „Ez tetszik nekem.” Erre megszólalt az orvostanhallgatók lelkésze: „Eminenciás uram, audiatur et altera pars.” Mindszenty bíboros úr villámló szemekkel fordult feléje: „Micsoda altera parsról beszél itt? Tudtommal egy van, a baloldal. Ezt jött ide képviselni?” E lelkész ugyanis azt szerette volna elérni, hogy a többi egyetem hallgatóinak ne kelljen felzárkózni. „A viharfelhők most a műegyetemi hősök feje fölé tornyosulnak - folytatta a bíboros - s az okosság azt diktálja, hogy a többi egyetem hallgatói felzárkózásával szétoszlassuk e felhőket. Nehogy azt mondják, főpapi terror van, azért a felzárkózásra nem adok parancsot, de tanácsolom a felzárkózást.”

Elbúcsúztunk. A többi egyetemi lelkész azonban, félve a baloldal megtorlásától, úgy döntött, hogy 4-5 tagú lelkészi bizottságot menesztenek Esztergomba azzal a céllal, hogy rávegyék a bíborost szándéka megváltoztatására a felzárkózás ügyében. Pár nap múlva meg is érkezett a bizottság Esztergomba, a bíboros által is már tudott céllal. S amikor a titkár bejelentette a küldöttség megérkezését, *Mindszenty bíboros nem fogadta őket, csak kiüzent nekik titkárával, hogy menjenek haza és most már kívánja a többi egyetem felzárkózását a műegyetemi hallgatók mögé.*

Szociális érzékkel rendelkező, jószívű ember volt. Egy alkalommal említettem neki a Várban levő, Lant utca 2 alatti primási fogadószobámba bánatomat amiatt, hogy anyagiak híján nem tudok szociális támogatást nyújtani a műegyetemi hallgatóknak. Erre azonnal szólt titkáranak: „Titkár úr, mennyi pénz van itt nálunk?” „400 Ft” - volt a válasz. „Adja oda mind a páternak” - s pár nap múlva 10000 Ft-ot küldött szociális célokra, nemcsak nekem, de külön-külön ennyit a többi egyetemi lelkésznek is.

Ennek a páratlan, igazságszerető főpapnak földi maradványait a közeljövőben várjuk haza, hosszú küzdelmei után elpihent földi maradványait. *Kérjük őt, hogy hősi bátorsága tüzéből hagyjon itt nekünk egy szikrát, mely sokat szenvedett népünknek is világítsa meg a jövő történelmi helyzetében a hősi helytállás útját.*

VÁRHEGYI ISTVÁN

Kedves Testvérek!

A kérés a következő volt: szentelő Főpásztorommal, Mindszenty József bíboros úrral kapcsolatban mondjam el néhány szubjektív élményemet, amelyek az Ő igazi énjét állítják elénk. Legelőször is azt szeretném elmondani, hogy azok, akik Őt igazán nem ismerték, szívesen mondogatták Őt hideg, rideg, keményszívű embernek. Meggyőződésem, hogy tévesen, mert nem volt alkalmuk megismerni azt, hogy ennek a kemény embernek a keblében mennyire meleg, jóságos, atyai szív dobogott. Állításomat bizonyítandó, legelőször azt fogom elmondani, amit bizonyosan más paptestvérek ajkáról is fognak hallani: ősi szokás volt az esztergomi aulában, hogy reggelenként a házi-kápolnában valamelyik udvari pap ministrált a főpásztornak. Alig volt néhány hete új gazdája a palotának, amikor a kispapok számára üzenetet hozott a rektor atya: Főpásztorunk azt szeretné, ha a szentmiséjén *kispapjai* ministrálnának. Mindig 1/2 7 órakor lesz a szentmise és időben visszaérnek a szemináriumba a ministrálók, semmi ütközés nem lesz a szeminárium rendjével. Mondanom sem kell, milyen határtalan örömet jelentett ez az üzenet nekünk, kispapoknak. Mindenféle külön magyarázat nélkül megértettük, hogy nemcsak új érsekünk, hanem atyánk is van, aki gondol ránk, aki szeret bennünket. Azért kezdi minden nap olyan korán reggel, 1/2 7 órakor a szentmiséjét, hogy velünk találkozhasson, bennünket megismerhessen és mi is megismerhessük Őt, nem akárhol, hanem Jézus közvetlen közelségében. Tanultunk is tőle kemény fegyelmezettséget, lelkiismeretes pontosságot. A hálaadás után együtt mentünk ki a kápolnából és mindig volt egy-két érdeklődő szava és kérdése hozzánk. Nekem külön kedves emlék az, hogy amikor a bíborosi kalap átvételére Rómába indult, reggel én ministráltam neki. A kápolna előtt a hálaadás után én szólaltam meg először, remegve mondtam: *esztergomi kispapjai lélekben elkísérik Szent Péter sírjához a jó Atyát, mégpedig imádságos szeretettel és büszke örömmel.* Amikor visszatért az Örök Városból, akkor is én voltam a ministránsa. Most már egy kicsit bátrabban mondtam: *boldogan köszöntöm főpásztorunkat, de már úgy, mint a római Egyház kardinálisát, és arra kérjük, legyen hívő népének jó pásztora, papjainak és kispapjainak atyja.* Sajátos mosolyából és meleg kézszorításából éreztem mindkét esetben, hogy szívesen fogadta ezt a két szerény kis mondatot. Mivel a kérés úgy szólt, hogy egyéni, szubjektív élményeimről szóljak, hát folytatom. 1946. június 10-én volt a papszentelésünk és augusztus 1-én már Dunakilitin voltam, mint káplán. Megérkezésem után néhány nappal izgatottan hozta a hírt plébánosom Esztergomból, hogy szeptember közepén, néhány napos zalai szabadsága után egyenesen hozzánk jön az Eminenciás úr és több napig a plébániánkon fog lakni. Először majd nálunk bérvál, aztán innen fogja végigjárni bérválási körútján a szigetközi plébániákat. Számomra ez valóban jó hír volt. Kíváncsi örömmel vártam a találkozást.

Rövidesen jött is a távirat: Szeptember 15-én délután 5 órakor érkezem Dunakilitire.” Mondanom sem kell, hogy ott tolongott a templom körül a falu apraja, nagya. Hajszálpontosan érkezett az autó. Harangszó és hangos „Dicsértessék a Jézus Krisztus” fogadta a főpásztort. Plébánosom után én is megcsókoltam a főpásztor gyűrűjét, majd a plébános a Vendég mellé állt, én pedig szerényen távolabbra álltam meg. Megjelent az egyházközségi elnök, remegő kezében nagy papírt tartogatva. Még mielőtt megszólalt volna a köszöntő, a Bíboros úr kedvesen magához intett és csak ennyit mondott: „Fiam, a te helyed itt mellettem van.” És ez a néhány kedves szó számomra felejthetetlen maradt. Másnap délelőtt volt a kiliti bérálás. Utána. Még az ünnepi ebéd előtt kopogott a káplánszoba ajtaján a Kardinális. Belépett és ezt mondta: bejöttem, hogy egy kicsit beszéljünk. Mi az, a szobában még szék sincs? De, szokott lenni kettő is - mondtam - most átvitték az ebédlőbe az ünnepi asztalhoz. Tessék leülni az ágyam szélére, mondtam neki mosolyogva. Tetszett a kínálás, nevetve ült le a felkínált helyre. A beszélgetést azzal kezdte: ugye, rendkívül izgalmas és mozgalmas volt a mai reggel? Biztosan nem is jutott idő az elmélkedésre. De jutott, mondtam. És miről elméltél - kérdezte egészen csendesesen, szinte sűgva. Megmondtam a témát és az asztal sarkáról elvettem P. Pius SJ könyvét, kezébe adtam és hozzáfűztem: ez a könyv számomra igen nagy érték. Az Atya kinyitotta a könyvet és a szentkép a napi penzumnál volt. Szeretsz-e prédikálni? Leírod-e beszédeidet? Eddig mindegyiket leírtam - szólt a válasz. Mutass egyet, kíváncsi vagyok a témaválasztásodra. A kis könyvespolcra levettem egy füzetet, amelyben mindegyik benne volt. Lapozgatta, majd a Nagyboldogasszony-napi beszédnél kötött ki. Végigolvasta és csak ennyit mondott: ne azt mondd, hogy Mennyország Királynéja, hanem Királynője. Tudod, a mi szép magyar nyelvünk gondosan különböztet. Add ide a töltőtolladat, adok egy emléket. Térdére vette a füzetet és csak ennyit írt a Nagyboldogasszony-napi beszéd után: 1946 IX. 16. +JÓZSEF érsek. Még van valami, amire kérlek: *majd nagyon szeresd a betegeket és a fiatalokat. Jézusnak is ők voltak a legkedvesebbjai.* Felállt és igazi meleg, atyai szeretettel megölelt. Biztosan észrevette, hogy örömkönnny csillant meg a szememben. Ez volt a második atyai ölelés. Az első az esztergomi bazilikában, a szentelési oltárnál az obediencia (engedelmisségi) ígéret után és most, néhány hónap múlva a kiliti káplánszobában. Másnap ismét kopogott az ő jellegzetes, csendes kopogásával. Most nem jött be, csak hívott, jöjtek át a szobájába. A Kiliti templom képeslapját adta a kezembe. Ugye, elviszed a postára? Azonnal indulok, nagyon szívesen - mondtam. Utánam szólt: várj, gyere vissza. Olvasd el a lapot. Elolvassam? Hát persze, hiszen kint úgyszólván elolvastam. Én is mosolyogtam és elolvastam néhány sort. Ugye, nem hitted volna, hogy tőlem olyan üdvözlőlapot viszel, amelyen „Józsi” az aláírás? Tudod, a jó édesanya fia, ha bíboros lesz, akkor is Józsi marad.

A következő napon a plébánia kertjében találkoztunk. Megszólított: te soha nem jössz velünk a bérmaútra.

Eminenciás uram, én nem mehetek, akkor ki vigyáz a házra és ki tartja meg a hittanórákat? A hittanórákat majd bepótolod, üzenj át az iskolába. Holnap pedig velünk tartasz. Mikor szoktál misézni? 1/2 7-kor megyek át a templomba, ha jön gyónó, meggyóntatom, 7-kor az esperes úr misézik a főoltárnál és pedig 1/4 8-kor a mellékoltárnál. Reggel, amikor misézni mentem a mellékoltárhoz, megdöbbenésemben majdnem kiejtettem a kelyhet a kezemből. A ministráns is megdöbbenve pislogott felém. A Szent József oltár előtt az első padban, bíborosi piros talárban a főpásztor térdelt. Remegő hangon kezdtem a lépcsőimát: Introibo ad altare Dei - a kezem is remegett, de nem sokáig. Hiszen Jézus áldozatát mutatom be, nem félné, hanem szent küldetéssel és Krisztustól kapott hatalommal - villant át az agyamon a bátorító gondolat. Szentmise után a bíboros úr a sekrestyébe jött és ezt mondta nekem: szépen miséztél, örülök neki. Rövid idő múlva ott álltunk a plébánia udvarán az autó mellett és vártuk a főpásztort. Beült a kocsiba és intett, hogy üljek melléje. Odahajoltam és spontán ezt mondtam: Eminenciás uram, ez az esperes úr helye. Igen, tegnap ő ült itt, de ma te fogsz mellettem ülni. Biztos, hogy hangosan dobogott a szívem és arra gondoltam, hogy ennek a nagy főpapnak milyen csodálatosan meleg, atyai szíve van. Milyen nagy szeretettel tud lehajolni még egy kis újmiséskáplánhoz is. Papi életemben bármiféle gondom és bajom lesz, ehhez a jó atyához mindig bizalommal el fogok majd menni - *de erre már nem volt lehetőségem.*

SCHUSTER LAJOS

Főtisztelendő Kolléga, Kedves Józsi!

Szívélyesen köszöntelek. Ismervén egymást (Domján Laci temetésén együtt mentünk a sírhoz, beszélgetve az impozáns templomod építéséről), engedd meg, hogy megköszönjem kedves invitálásodat Mindszenty bíboros úr emlékünnepeére. Nagy örömmel mentem volna (látod, a sok hányattatás mellett ezt is az áldozatok közé kell sorolnom), de éppen ez időben kórházban vagyok, kivizsgálás miatt (epe-, vesekő), így csak lélekben lehetek köztetek. Kértél egy-két dologra Józsikám - légy elnéző velem szemben. Én erre most kimerítően képtelen vagyok. Jómagam hosszasan megírtam az „Acélember” boldoggá avatása érdekében a beadványomat az illetékes helyre. A közelmúltban adtam a beleegyezést ahhoz, hogy naplórészleteim alapján, amelyeket annak idején a veszprémi, majd a sopronkőhidai és a soproni internálás alkalmával jegyeztem fel és később az „Acélember” címen vagy húsz sűrűn gépelt ív oldalon leírtam, hogy közölhessék, ha nem is egészében, de részleteiben. Ezekből most állapotom és hangulatom miatt nem is tudok még részleteket sem írni. Ha majd megjelennek írásban, esetleg tudok küldeni belőle.

Ezzel a mellékelt újságcikkkel (*Veszprém Megyei Népújság*, 1948. november 28. 3. old.) kezdődött életem kálváriája. Tudták rólam ott veszprémi hitoktató koromban, hogy a Bíboros úrral magam is ott voltam a sopronkőhidai fegyházban annak idején és ezért fabrikáltak ellenem akkor ezt a cikket, persze hazugságokkal kiszínezve. Akkor azonnal menekülnöm kellett Veszprémből, mert izgatásért le akartak fogni és bujdosni voltam kénytelen. Ettől kezdve jöttek számkivetéseim, mert nem tudtam és nem is akartam éneket megtagadni és az elmúlt 45 évben soha egy pillanatra meg nem tagadtam az „Acélember”-től tanult elveimet.

Azért mentem volna Hozzátok nagyon szívesen, mert bár hivatalos vagyok egyébként a globális híváson kívül is. Az esztergomi nagy ünnepekre semmiképpen sem mennék el még akkor sem, ha egészségem engedné. Azon egyszerű oknál fogva, hogy bár lesznek ott számomra nagyon kedves személyek, de lesznek ott olyanok is, akik még 1986-ban (ki hitte volna akkor a még nagyon vad időkben, hogy lesz 1990 és 1991 is?!) a Bíboros úrról egy osztrák lapnak (Főpapunkról van szó) olyan kétségbeejtően gyalázatos, rágalmazó, aljas, hazug interjút adott, ahol a Bíboros urat csak pocskondiázni tudta - ma meg?? Már megkezdte az elmúlt emlékünnepeken és minden bizonyal a főünnepeken is dicshimnuszokat zeng arról az emberről, akit lehúzott a sárga földig! Akinek a helye (sokakkal együtt) nem a magyar Egyház magaslatain lenne, hanem (ha egy jöttányi önkritika és bűnbánat lenne benne, bennük) régen valahol egy eldugott helyen deficienciában lenne a helye! Ezeket látni, hallani nincs lelki erőm, ezeket nem tudnám lelki trauma nélkül elviselni. Bocsáss meg a disszonáns hangnem miatt - tán betegségem is hozzájárul.

Lélekben Veletek vagyok, mementóimat küldve az ott levő sok jó szándékú embernek, akik voltak és maradtak nagy tisztelőiként az „Acélember”-nek.

Téged - ismételten megköszönve kedves invitálásodat - sok szeretettel köszöntelek és öllelek!